

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Р.М. Безус, д.е.н., доцент,
Н.П. Дуброва, к.е.н., доцент,
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Починаючи з кінця ХХ століття в світі динамічно поширюється ідея широкого впровадження органічного виробництва. На думку науковців, зміна технологій виробництва з інтенсивних на екологічно безпечні, а в подальшому і органічні сприятиме вирішенню екологічних та економічних проблем у сільському господарстві та поліпшить якість життя людей. Органічне виробництво розглядається як система господарювання в основу якої покладено використання природних речовин, натуральних методів виробництва. Метою останнього є отримання екологічно чистих продуктів, збереження навколишнього середовища та біорізноманіття [4].

За даними Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) розмір світового органічного ринку складає 62,9 млрд дол. США, за прогнозами, в 2020 р. він може досягнути 200–250 млрд дол. США. Як зазначають Н.Ю. Буга та І.Г. Яненко протягом останніх років Україна зайняла 21-ше місце у рейтингу країн-виробників органічної продукції. Частка сертифікованих органічних площ у загальному обсягу сільськогосподарських угідь України складає близько 1,1%. Крім того Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі та спеціалізується на виробництві зернових, зернобобових і олійних культур [1].

Безперечно органічне сільське господарство є перспективним для України, зокрема через наявність органічно чистих земель

сільськогосподарського призначення. Такі землі є наслідком недовнесення мінеральних добрив та засобів захисту рослин в силу тотального зубожіння більшості виробників сільськогосподарської продукції. Тому, на думку науковців, саме виробництво органічної продукції дає можливість виробляти продукцію і реалізовувати її за цінами, що забезпечують отримання прибутку прийнятного для розвитку аграрних господарств.

За дослідженнями вчених [1, 5, 6] в Україні є близько 8 млн га екологічно чистих чорноземних земель, які охоплюють наступні регіони:

- Північно-Полтавський регіон, що включає більшу частину Полтавської області (за виключенням районів, які прилягають до міст Кременчука та Комсомольська), північно-західні райони Харківської області, південно-східні райони Сумської області, південно-східний регіон Чернігівської області, західні райони Київської і Черкаської областей (лівобережна частина);

- Вінницько-Прикарпатський, розміром близько 100 км завширшки, починаючи від м. Попільня Житомирської області до півночі Вінницької області у напрямку до м. Львів;

- Південно-Подільський, що включає невелику південно-східну частину Вінницької області, незначну південно-західну частину Кіровоградщини, північ Миколаївщини і північну половину Одеської області;

- Північної-Східно-Луганський, який включає Міловський і Новопсківський райони Луганської області.

Водночас кожна область України має земельні масиви придатні для виробництва не лише екологічно безпечних, а і органічних продуктів але встановлення даних районів потребує додаткових досліджень. Підтвердженням цього є те, що сертифіковане виробництво органічної продукції ведеться у всіх областях України.

Звісно органічне виробництво не являє собою повернення до технологій минулого століття, оскільки розвиток органічного виробництва, а як наслідок і органік-орієнтованої моделі аграрного сектору, неможливий без сучасних наукових досягнень в селекції рослин і тварин, ветеринарній медицині, біотехнологіях. Наприклад, створення екологічно безпечних промислових біотехнологій потребують наявність точного обладнання, років ретельних досліджень, численних дослідів, щоб з часом використовувати їх у виробництві [1, 6].

Лімітуючим фактором, для розвитку органік-орієнтованої моделі аграрного сектору є земельно-ресурсний потенціал. Так,

розорювання чорноземів і їхнє нищівне використання протягом тривалого часу призвели до негативних змін у їх структурі та порушили природне відтворення. Як стверджують вчені-агрономи це є причиною зменшення рівня відновлення гумусу, вивільнення біофільних елементів, зв'язаних у рослинній і тваринній біомасах і гумусі ґрунту. Таким чином, чорноземи втрачають хімічно зв'язану енергію в гумусі, агрегованість і шпаруватість, які є важливими для збереження їх родючості [3, 5].

Розорювання та тривалий обробіток ведуть до поступової деградації чорноземів. Розораність чорноземів лісостепу України становить 85%, а степу – 83%. На сьогодні розораність ґрунтів в Україні становить 53,8%, що, в свою чергу, сприяє розвитку ерозійних процесів, які вже займають 30% ріллі. Як зазначає Позняк С.П. ерозія завдає непоправної шкоди доквіллю і спричиняє значні негативні екологічні наслідки. До деградації чорноземів призводить нераціональне землеробство, недотримання сівозмін, нехтування вирощуванням багаторічних трав, сидератів та недостатнє внесення органічних добрив. Протягом ХХ століття вміст гумусу в ґрунтах скоротився від 30 до 50 відсотків. Разом з тим істотно підвищився вміст токсичних речовин, патогенних мікроорганізмів і шкідників [3].

Загальновідомо, що основою для відтворення ґрунтової родючості є повернення у ґрунт поживних елементів, витрачених на формування врожаю. Однак господарювання в Україні ведеться з нехтуванням даного принципу. І, як наслідок, отримана диспропорція між кількістю синтезованої рослинної маси та біомаси, яка повертається у ґрунт.

Таким чином основою для простого відтворення ґрунтової родючості є запровадження біологічної системи землеробства або органічного землеробства. За твердженням вчених-агрономів є два шляхи відтворення родючості:

1. Дати можливість землі відпочити та «самоочиститися», що вимагає тривалого періоду.

2. Вносити з мікроорганізмами біологічні препарати, які відтворюють родючість ґрунту та сприяють вирощуванню екологічно чистих врожаїв.

Традиційне землеробство в Україні, що розвивалося інтенсивним шляхом призвело до негативного впливу на родючість ґрунту. На сьогодні проблемою є забезпечення рослин макро- і мікроелементами та засобами їх захисту, ґрунту не вистачає органіки, внаслідок скорочення тваринництва домогосподарств населення. Водночас держава скоротила фінансування заходів зі збереження

чорноземних ґрунтів, що включає захист від ерозії, гіпсування, реконструкція зрошувальних систем. Така урядова політика сприяє поверненню сільськогосподарського виробництва від високоінтенсивного до екстенсивного.

Безперечно за умов, коли середній та малий виробник сільськогосподарської продукції поставлений на межу виживання, то практично відсутні дії, спрямовані на збереження ґрунту. На думку Добровольської Н.В. недоліком земельної реформи, яка поділила орні землі на паї є те, що межі земельних паїв юридично не дозволяють створювати контурну організацію території, здійснювати відповідне розміщення лісомеліоративних та гідротехнічних заходів, впроваджувати заходи з оптимізації землеробства [2]. Також не діє система реалізації нормативно-правових актів України, що регламентують діяльність у сфері оптимізації землеробства. Відсутні законодавчі ініціативи спрямовані на підтримку тих виробників, які намагаються зберегти та відновити навколишнє середовище та сільськогосподарські угіддя.

Враховуючи те, що в Україні проголошений курс на євроінтеграцію, то слід брати до уваги європейське законодавство яке акцентує увагу на системі господарювання, яка спрямована на збереження довкілля та природи, і також забезпечує отримання органічної продукції. Разом з тим, слід враховувати і людський фактор. Сучасна тенденція розвитку аграрного ринку України призвела до того, що селянин намагається вижити за будь яку ціну, при цьому нехтуючи навіть безпекою майбутніх поколінь. Нажаль аграрна політика держави спонукала до превалювання великих аграрних підприємств та зернотрейдерів, які диктують прийнятні для себе ціни на ринку. Селяни – власники паїв залишилися практично без прав пливати на власну частку землі. Мізерний обсяг фінансування науки, який здійснюється державою в розмірі 0,3% від ВВП, лишає мешканцям сільських територій лише доступ до традиційних технологій, оскільки впровадження нових потребує значних інвестицій як в наукову складову так і в технічну, а результат можна очікувати переважно в довготривалій перспективі. І ще однією перешкодою у впровадженні інновацій є доступ до інформації, так як інститут консультування агровиробників в Україні не має тієї сили, що в країнах західної Європи.

Таким чином, органічне виробництво базується на філософії виробництва, що спрямована на збереження довкілля та отримання продукції, корисної для здоров'я людини. На жаль сучасні реалії показують значну різницю між декларованими державою та

закріпленими законодавчо принципами та реаліями аграрної сфери. Така ситуація, на наш погляд, може бути вирішена комплексом дій в основі якої має лежати нової філософії господарювання та економічний ефект.

Література

1. Буга Н.Ю. Перспективи розвитку органічного виробництва в Україні // Н.Ю. Буга, І.Г. Яненко / Актуальні проблеми економіки. – 2015. - №2(164). – С. 117-125.

2. Добровольська Н. В., Бережний В. А. Стан, проблеми та деякі перспективи оптимізації землеробства Харківської області // Н.В. Добровольська, В.А. Бережний / Регіон – 2012: стратегія оптимального розвитку: матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Харків, 25-26 жовтня 2012 р. / Гол. ред. колегії В.С. Бакіров. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 267-270 с.

3. Нагорна О. В. Про чорноземи і родючість приємні міфи та реальні факти / О. В. Нагорна // Агроном. – 2015. - №3. – С. 404-406.

4. Органічне виробництво: міф міфів / Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_06_08/Organ-chne-virobnictvo-m-f-m-f-v-FOTO/.

5. Позняк С.П. Чорноземи - національне багатство України / Режим доступу: <http://old.lnu.edu.ua/lessons/files/chornozemy.pdf>.

6. Сіренко Н.М., Чайка Т.О. Перспективи розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні / Н.М. Сіренко, Т.О. Чайка // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2011. -Випуск 1. – С. 20-27.

7. Фесенко А.М. Органічне виробництво: європейські і українські підходи / А.М. Фесенко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2015. - Вип. 156. - С. 243-250.